

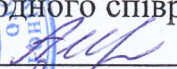
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
імені І. К. Карпенка-Карого

Кафедра театрознавства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи та
міжнародного співробітництва

 Олена АЛЕКСАНДРОВА

«23» вересня 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ХУДОЖНІ КОНЦЕПЦІЇ СУЧАСНОГО МУЗИЧНОГО ТЕАТРУ

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	_____ третій (освітньо-науковий) _____
спеціальність	_____ 026 Сценічне мистецтво _____
освітня програма	_____ Сценічне мистецтво _____

Київ – 2025

Розробник:

Ржевська Майя Юріївна, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри театрознавства Факультету театального мистецтва КНУТКіТ імені І. К. Карпенка-Карого (*гарант освітньої програми*)

Викладач:

Ржевська Майя Юріївна, доктор мистецтвознавства, професор, професор кафедри театрознавства Факультету театального мистецтва КНУТКіТ імені І. К. Карпенка-Карого (*гарант освітньої програми*)

РПНД розглянуто і затверджено на засіданні кафедри театрознавства
Протокол від 14.09.2025 № 8

Завідувач кафедри _____ Наталія ВЛАДИМИРОВА
(підпис)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

на 20__/20__ н.р.,
Завідувач кафедри _____ (_____), протокол від _____.20__ № ____
(підпис) (ПІ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Форма навчання	
	денна	заочна
Характеристика навчальної дисципліни	<i>Вибіркова</i>	
Курс (рік навчання)	Другий	
Семестр	4	
Кількість кредитів	3	
Загальний обсяг годин	90	
Розподіл годин за видами аудиторних занять та самостійної роботи	Лекційні	
	14	
	Семінарські	
	10	
	Самостійна робота	
	66	
Вид підсумкового контролю	<i>залік</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Художні концепції сучасного музичного театру» є надання здобувачам інформації про різноманітність мистецьких підходів до створення оперних та балетних вистав, а також оперети та мюзиклу, що утворюють багатоскладовий простір музичного театру останньої третини ХХ – початку ХХІ ст.

Завдання:

- проаналізувати сучасні стратегії сценічної інтерпретації оперних творів;
- охарактеризувати множинність режисерських концепцій у сучасному оперному театрі;
- висвітлити співвідношення традиційних підходів та новаторських пошуків у балетному мистецтві;
- показати специфіку постановок творів популярних (розважальних) жанрів музичного театру (оперети, мюзиклу, рок-опери) в контексті сучасних мистецьких та організаційних підходів.

Опанування вибіркового освітнього компоненту «Художні концепції сучасного музичного театру» спрямоване на розширення та поглиблення комплексу **фахових компетентностей**, зокрема:

- здатність до розуміння та комплексного оцінювання фундаментальних засад культурно-мистецьких процесів;
- здатність до осмислення сутності й функцій перформативних мистецтв з позицій сучасного гуманітарного знання;
- здатність до осмислення особливостей творчих процесів у сфері перформативних мистецтв в конкретному соціокультурному середовищі;
- здатність до застосування широкого кола методів дослідження мистецьких явищ і процесів, а також історії та сучасного стану перформативних мистецтв;

- здатність оперувати науковою мистецтвознавчою термінологією в сфері перформативних мистецтв;
- здатність брати участь у дискусіях, пов'язаних з питаннями історії перформативних мистецтв, їхнього актуального стану та тенденцій розвитку.

Інструменти, обладнання та програмне забезпечення: апаратура для відтворення відео- та аудіофайлів.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Розподіл годин між видами робіт						
	денна форма						
	усього	у тому числі					
		лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	сам. робота
Тема 1. Жанрова специфіка опери та особливості оперної драматургії.	12	2	2				8
Тема 2. Режисер як інтерпретатор композиторського задуму	11	2					9
Тема 3. Режисер як автор оперної вистави: «режисерська опера» (Regieoper)	13	2	2				9
Тема 4. Postopera: вистави, народжені у співтворчості композитора і режисера	18	2	4				12
Тема 5. Оперета на сучасній сцені	10	2					8
Тема 6. Мюзикл та рок-опера: художні та організаційні особливості постановок	14	2	2				10
Тема 7. Сучасні балетні вистави. Хореографічний складник у виставах музичного театру (опера, оперета, мюзикл)	12	2					10
УСЬОГО	90	14	10				66

4. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Жанрова специфіка опери та особливості оперної драматургії.

Лекція (2 год.)

Опера – синтетичний музично-театральний твір. Музика як головний носій дії в опері. Лібрето. Оперна драматургія. Оперні форми: арія, аріозо, речитатив, ансамбль, хор. Типи оперної драматургії у процесі історичного розвитку. Співвідношення сюжетного ряду і звукових образів-узагальнень. Професійна підготовка та специфіка діяльності режисерів музичного театру. Режисери драматичного театру як постановники оперних вистав. Типи підходів до створення оперної вистави.

Семінарське заняття 1. (2 год.)

Передумови формування оперної режисури

1. Ріхард Вагнер і концепція Gesamtkunstwerk (тотального художнього синтезу).
2. Режисерські настанови Густава Малера.
3. Макс Рейнхардт та робота з музично-театральними формами.
4. Роль Адольфа Аппія у закладенні теоретичних основ трансформацій музично-театральних постановок.

Основні поняття / ключові слова: опера, музична драматургія, лібрето, режисер, оперна вистава.

Рекомендована література: 4; 6; 9; 11; 26; 34; 35; 36-44; 50; 55.

Тема 2. Режисер як інтерпретатор композиторського задуму.

Лекція (2 год.)

Традиційні підходи у сучасних постановках оперних творів. Розуміння специфіки проявів зовнішньої драматургічної лінії (специфіка слова, покладеного на музику) у її залежності від музичної драматургії. Врахування історії постановок тієї чи іншої опери. Засади режисури Ф. Дзефіреллі, Дж. Стрелера. Новаторська режисерська діяльність Дмитра Гнатюка. Спроби реконструкції автентичних постановок барокових опер («Кадм і Герміона» Ж.-Б. Люлі в Опера Comique, 2008) та стилізованих постановок у дусі «історично інформованого виконавства» («Артакеркс» Л. Вінчі у Національній опері Лотарингії, 2012).

Основні поняття / ключові слова: постановка опери, музична драматургія, сценічна інтерпретація, режисура, реконструкція, стилізація.

Рекомендована література: 3; 11; 12; 17; 20; 28; 31; 32; 36-44; 46.

Тема 3. Режисер як автор оперної вистави: «режисерська опера» (Regieoper).

Лекція (2 год.) Створення режисером власної концепції, що може не відповідати задуму композитора та лібретиста. Деміфологізація піднесеного стилю «високих» оперних сюжетів та їх героїв (М. Черкашина), осучаснення лібрето. Зміна часу й місця дії. Взаємодія сценографії та режисури. Привнесення актуальних для сучасного суспільства тем: політика, мотиви сексуального характеру тощо. Підстави для критики радикальних проявів Regieoper.

Семінарське заняття 2. (2 год.)

Оперні постановки провідних режисерів драматичного театру.

1. Ромео Кастеллуччі (Romeo Castellucci).
2. Кшиштоф Варліковські (Krzysztof Warlikowski).
3. Баррі Коскі (Barrie Kosky).

Основні поняття / ключові слова: режисерська опера, лібрето, сценографія, режисура.

Рекомендована література: 1; 3; 5; 7; 11; 12; 20; 28; 36-44; 46; 49;

Тема 4. *Postopera: вистави, народжені у співтворчості композитора і режисера.*

Лекція (2 год.).

Postopera (термін Є. Новак) як сфера здійснення творчих пошуків, розширення кордонів жанру. Вплив нових медіа, десинхронізація візуального і звукового начал, переосмислення тілесності оперного співака. Унікальність мистецького проекту: співпраця композитора і режисера/сценографа від творчого задуму до кінцевого результату. Ф. Гласс і Р. Вілсон як автори вистави «Ейнштейн на пляжі» (1976). Експериментальна співтворчість Луї Андріссена і Пітера Гріневея, Стіва Райха і Берил Корот, Мішеля ван дер Аа та ін. Владислав Троїцький та формація Nova Opera.

Семінарське заняття 3. (2 год.)

Формація Nova Opera і лабораторія сучасної опери та нового музичного театру Opera aperta

1. І. Разумейко та Р. Григорів у співпраці з В. Троїцьким. Біблійна трилогія: опера-реквієм «Іуов», опера-цирк «Babylon», опера-балет ARK.
2. Засади створення нового проекту Opera aperta.
3. Археологічна опера «Chornobyldorf» та «Opera Lingua».

Семінарське заняття 4. (2 год.)

Оперні фестивалі: діалог традицій та творчих експериментів.

1. Концепції фестивалів як основа типологізації: монофестивалі, фестивалі барокової опери, фестивалі мішаного типу тощо.
2. Особливості фестивалів, присвячених творчості одного композитора (монофестивалів): Байройтський фестиваль (ФРН, Байройт), «Вагнер Фестиваль Равелло» (Італія, Равелло), Оперний фестиваль Россіні (Італія, Пезаро), Фестиваль Пуччіні (Італія, Торре-дель-Лаго), Фестиваль Белліні (Італія, Катанія), Фестиваль Доніцетті (Італія, Бергамо).
3. Фестивалі барокової опери (Франція, Бон; Австрія, Інсбрук; Кіпр, Пафос). Поєднання барокової та сучасної опери.
4. Фестивалі мішаного типу: опера та джаз, опера й інструментальна музика (як-от фестиваль в Екс-ан-Провансі, Франція; фестиваль в Равенні, Італія).

Основні поняття / ключові слова: postopera, експеримент, режисер, композитор, сценограф, творчий проєкт, творча формація, фестиваль.

Рекомендована література: 12; 20; 23; 24; 28; 46; 48; 49; 53; 56.

Тема 5. *Оперета на сучасній сцені.*

Лекція (2 год.).

Класичні оперети як складник національного репертуару театрів у Франції, Австрії, Великій Британії. Осучаснення лібрето та постановочні засоби адаптації оперет до запитів та очікувань глядача. Приклади. (1) Оперета Ерве (псевдонім Луї-Огюста Флоримона Ронже) «Маленький Фауст» (пародія на оперу Ш. Гуно «Фауст», 1867) у театрі Атене-Луї Жуве, Париж. (2) Оперета В. Гілберта і А. Саллівана: «Пірати Пензанса» на бродвейській сцені,

«Мікадо» в Англійській національній опері (ENO) в Лондоні. Поступове зникнення меж між оперетою і мюзиклом (гібридизація жанрів). Умовність розрізень між мюзиклом і рок-оперою. Шоу «Molière, le spectacle musical» («Мольєр, мюзикл») або Molière, l'opéra urbain («Мольєр, міська опера»), 2023.

Основні поняття / ключові слова: оперета, лібрето, адаптація, жанрова гібридизація.

Рекомендована література: 12; 27; 47; 54.

Тема 6. Мюзикл та рок-опера: художні та організаційні особливості постановок

Лекція (2 год.).

Жанрові різновиди мюзиклів: сюжетні (мюзикли з книжковою структурою), у стилі кабаре, з наскрізною музичною дією (Sung-Through), шоу на основі сюжетного об'єднання існуючих шлягерів (Jukebox). Художні та організаційні особливості постановок театрів Бродвею та Вест-Енду і репертуарних театрів. Мюзикл та рок-опера: жанрова спорідненість та відмінності.

Семінарське заняття 5. (2 год.) Художні практики театрів оперети та музичної комедії України.

1. Історія заснування і особливості сучасного функціонування театрів у Харкові, Києві, Одесі.
2. Динаміка змін у формуванні репертуару.
3. Жанрова різноманітність постановок.
4. Універсалізм підготовки та творчої індивідуальності артиста мюзикла.

Основні поняття / ключові слова: мюзикл, типи мюзиклів, шоу, шлягер, театри Бродвею та Вест-Енду, репертуарні театри.

Рекомендована література: 12; 14; 15; 18; 21; 23; 25; 27; 33; 45; 47; 51; 52; 54;

Тема 7. Сучасні балетні вистави. Хореографічний складник у виставах музичного театру (опера, оперета, мюзикл).

Лекція (2 год.).

Класичні постановки в репертуарі театрів. Нові інтерпретації класичних балетів. Балети на музику сучасних композиторів. Нові хореографічні стилі й техніки. Танець модерн, джаз-танець, контемпорері. Роль сценографії, її типи: традиційна (деталізована), аскетична, абстрактна. «Київ Модерн Балет». Хореографічний складник в оперних виставах. Змістовні функції хореографії в опереті та мюзиклі.

Основні поняття / ключові слова: балет, хореографія, інтерпретація, сценографія.

Рекомендована література: 2; 8; 10; 12; 13; 16; 19; 29; 30; 31; 48;

Перелік семінарських занять:

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
1	Передумови формування оперної режисури	Усна доповідь	10
3	Оперні постановки провідних режисерів драматичного театру	Усна доповідь	10
4	Формація Nova Opera і лабораторія сучасної опери та нового музичного театру Opera aperta	Усна доповідь	10
4	Оперні фестивалі: діалог традицій та творчих експериментів	Усна доповідь	10
6	Художні практики театрів оперети та музичної комедії України	Усна доповідь	10

Критерії оцінювання роботи на семінарському занятті:

Критерії оцінювання	Кількість балів
Повний виклад інформації; виявлення ґрунтовних знань матеріалу; повнота розкриття теми; логіка та чіткість формулювань; переконливість аргументації	9-10
Частково повний виклад інформації; виявлення досить міцних знань матеріалу, але наявні неточності або помилки (не більше 3); відповіді недостатньо повні щодо розкриття теми; не всі формулювання вирізняються логікою і чіткістю; аргументація недостатньо переконлива	6-8
Неповний виклад інформації; виявлення достатніх знань матеріалу, але наявні неточності або помилки у засвоєнні навчального матеріалу (більше 3); відповіді недостатньо повні; не всі формулювання вирізняються логікою і чіткістю; аргументація недостатньо переконлива; рівень змістовності відповідей не забезпечує розкриття сутності теми; наведені визначення є розмитими з точки зору формальної логіки та не несуть смислового навантаження; залучені аргументи не виступають доцільними або є частково відповідними загальній темі	3-5
Мінімальний виклад інформації; виявлення поверхневих знань матеріалу; відповіді містять чимало суттєвих неточностей і помилок, вирізняються алогізмом та непереконливістю аргументацій	0-2

5. Методи навчання

Словесні, наочні, практичні, проблемно-пошукові, інтерактивні, самостійна робота.

6. Завдання для самостійної роботи та критерії оцінювання

Тема	Завдання	Форма подання	Максимальна кількість балів
Тема 1. Жанрова специфіка опери та особливості оперної драматургії.	Реферувати літературу за темою	Письмове повідомлення	7
Тема 2. Режисер як інтерпретатор композиторського задуму	Переглянути фрагменти з вистав, реферувати літературу за темою	Письмове повідомлення	7
Тема 3. Режисер як автор оперної вистави: «режисерська опера» (Regieoper)	Знайти й переглянути вистави (фрагменти з вистав), реферувати літературу за темою	Письмове повідомлення	7
Тема 4. Postopera: вистави, народжені у співтворчості композитора і режисера	Переглянути фрагменти вистави «Енштейн на пляжі» та оперу «Йов» (повністю), зафіксувати особливості драматургії названих творів	Письмове повідомлення	7
Тема 5. Оперета на сучасній сцені	Проаналізувати діючий репертуар українських театрів оперети та музкомедії з огляду на жанрову різноманітність вистав	Письмове повідомлення	8
Тема 6. Мюзикл та рок-опера: художні та організаційні особливості постановок.	Підготувати есе на тему «Мюзикл та рок-опера на українській театральній сцені»	Письмове повідомлення	7
Тема 7. Сучасні балетні вистави. Хореографічний складник у виставах музичного театру (опера, оперета, мюзикл).	Переглянути фрагменти різних постановок опери Г. Персела «Дідона і Еней», проаналізувати характер хореографічних інтермедій.	Письмове повідомлення	7

Критерії оцінювання самостійної роботи (письмове повідомлення):

Критерії оцінювання	Кількість балів
1. Завдання виконано вчасно (впродовж тижня) і надіслано викладачу на корпоративну пошту. 2. Обсяг тексту дотримано повністю. Залежно від завдання, обсяг коливається в межах 2–4 сторінок друкованого тексту (формат А4, Times New Roman, міжрядковий інтервал 1,5). 3. Якість виконання: на високому фаховому рівні з дотриманням усіх формально-змістовних вимог. 4. Самостійність виконання: робота написана самостійно, без копіювання матеріалів з інтернет-джерел. 5. При відповідях чи написанні тексту аспірант виявляє максимум	7 / 7-8

Критерії оцінювання	Кількість балів
ініціативності, базуючись на індивідуальному досвіді, висловлюючи свою думку. 6. Чітко виявляється творчий підхід у вирішенні завдань: пропонуються авторські ідеї, висловлюються оригінальні думки.	
1. Завдання виконано із запізненням на 2 тижні. 2. Обсяг тексту частково не відповідає окресленим вимогам і складає 1–2 сторінки. 3. Якість виконання: є певні неточності щодо викладення матеріалу з теми, зміст не розкрито в повній мірі. 4. У змісті близько 25 % складають матеріали, скопійовані безпосередньо з інтернет-ресурсів. 5. Персональна мотивація у вирішенні завдань виявлена на достатньому рівні. 6. Творчий підхід застосовано на рівні аналізу та синтезу інформації, проте він у значній мірі нівелюється допущеними помилками у вирішенні поставлених завдань із використанням компіляції на етапі формування творчого задуму.	5-6
1. Завдання виконано із запізненням на понад 2 тижні. 2. Обсяг тексту не відповідає окресленим вимогам і складає 1 сторінку. 3. Якість виконання: суттєві недоліки, зміст не розкрито в повному обсязі. 4. У роботі присутня значна кількість (50%) скопійованих матеріалів з інтернет-ресурсів. 5. Індивідуальна ініціатива у вирішенні завдань виявлена на низькому рівні. 6. Творчий підхід мінімізовано.	2-4
1. Завдання виконано із значним запізненням чи не виконано взагалі. 2. Обсяг тексту менше 1 сторінки. 3. Якість виконання: на низькому рівні, проігноровано вимоги до змістового наповнення відповідно до вимог. 4. Робота виконана на матеріалах інтернет-джерел. 5. Ініціатива, авторський підхід у вирішенні завдань відсутній. 6. Творчий підхід у вирішенні завдань відсутній.	0-1

7. Форми проведення контролю та критерії оцінювання

Оцінювання успішності здобувачів реалізується *через механізми поточного та підсумкового (семестрового) контролю*. Поточні бали акумулюються під час лекційних та семінарських занять, фіксуючи рівень опанування дисципліною. Семестровий залік підсумовує навчальні досягнення, є кумулятивною оцінкою якості підготовки здобувача, його самостійної роботи протягом семестру та активності на семінарах.

Поточне оцінювання роботи здобувачів впродовж семестру відбувається за допомогою експрес-опитувань з актуальної теми, доповідей на семінарах, аналізу художніх концепцій сучасного музичного театру. Форма підсумкового контролю успішності засвоєння матеріалу – залік.

Поточний контроль: виступи, участь в обговореннях на семінарських заняттях, виконання завдань самостійної роботи.

Підсумковий (семестровий) контроль – залік.

8. Розподіл балів, які отримують аспіранти

За результатами поточного контролю	T 1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	Сума балів	Всього
Робота на семінарських заняттях	10		10	20		10		50	100
Самостійна робота	7	7	7	7	8	7	7	50	
Разом за темою:	17	7	17	27	8	17	7	100	

Шкала відповідності оцінок

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	Значення оцінки	Рівень компетентності
90 – 100	A	Відмінно – відмінний рівень знань в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками	Високий (творчий)
82-89	B	Дуже добре – достатньо високий рівень знань в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих помилок	Достатній (конструктивно-варіативний)
74-81	C	Добре – в цілому добрий рівень знань з незначною кількістю помилок	
64-73	D	Задовільно – посередній рівень знань з незначною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання	Середній (репродуктивний)
60-63	E	Достатньо – мінімально можливий допустимий рівень знань	
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання – незадовільний рівень знань з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання	Низький (рецептивно-продуктивний)
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням курсу – досить низький рівень знань, що вимагає повторного вивчення дисципліни	

9. Рекомендована література

1. Ващенко О. Назустріч традиції: еволюція музичного театру Ф. Гласса. *Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти*. 2023. Вип. 67. С. 7-25. DOI 10.34064/khnum1-67.01
2. Вишотравка Л. І. До історії екранізації першого українського телевізійного фільму-балету «Лілея». *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв : наук. журнал*. 2020. №2. С. 135-139. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220419>
3. Вовкун В. Тенденції сучасної режисури в оперному мистецтві України. *Мистецтвознавчі записки*. 2020. № 37. С. 207-211. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-2180.37.2020.221810>

4. Ганзбург Г. Лібретологія. *Енциклопедія Сучасної України*. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. URL: <https://esu.com.ua/article-55391>.
5. Гончар О. «Опера ‘Тангойзер’ Ріхарда Вагнера в режисерській інтерпретації Ромео Кастеллуччі». *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*. 2021. Вип. 131. С. 137–153. doi: 10.31318/2522-4190.2021.131.243226
6. Драч І. Марина Черкашина — лібретист: «музичний театр у слові» // *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2025. Вип. 142. С. 19-34. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2025.142.327877>
7. Єфіменко А. Кшиштоф Варліковський. Творчий портрет культового режисера. *Збруч*. 2019. 31 травня. URL: <https://zbruc.eu/node/89751>
8. Зінченко В. Сучасний український балет: соціокультурні та художні компоненти. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. Рівне, 2018. Вип. 28. С. 201-207.
9. Іванова Л., Куколь Г., Черкашина М. Історія опери. Західна Європа. XVII–XIX століття : навч. посібник / за ред. М. Черкашиної. Київ, 1998. 384 с.
10. Касьянова О.В. Поліфункціональність танцювальних сцен в оперній виставі. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2023. №1 (67). С. 112-128.
11. Кияновська Л. Опера як ринок: вистава як маркетинговий хід. *Науковий вісник Національної музичної академії імені П. І. Чайковського: Сучасний оперний театр і проблеми оперознавства*. 2010. Вип. 89. С. 47-57.
12. Клековкін О. THEATRICA: Лексикон / ПСМ НАМ України. Київ : Фенікс, 2012. 800 с.
13. Коваленко Є. І. Методи балетмейстерської роботи в історичному аспекті. *Культурологічна думка*. 2022. № 22. С. 17-37. DOI: <https://doi.org/10.37627/2311-9489-22-2022-2.17-37>
14. Комлікова А. Рок-опера: до питання становлення жанру в Україні. *Київське музикознавство*. 2011. Вип. 39. С.159-166.
15. Комлікова А. Українська рок-опера у світовому контексті. *Ставропігійські філософські студії*. Львів : Ставропігійон, 2011. Вип. 5. С. 56-62.
16. Левченко О. В. Аудіовізуальні мистецтва та театр: сучасні тенденції. *Науковий вісник «Курбасівські читання»*. 2019. № 14. С. 57-66
17. Лукашев В. А. Режисерське вирішення пластично-просторового образу в сучасній моноопері («Листи кохання» В. Губаренка в ХНАТОБ ім. М. Лисенка). *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2015. №4 (29). С. 66-74.
18. Оганезова-Григоренко О. Феноменологія творчого процесу артиста мюзиклу : монографія. Одеса : Астропринт, 2017. 286 с.

19. Петрик О. Балетний театр України у соціокультурній ситуації сьогодення. *Вісник Львівського університету. Серія : Мистецтвознавство*. 2012. Вип. 11. С. 267-275.
20. Пономаренко І. Сучасні тенденції режисури оперних вистав. *Мистецтвознавчі записки*. 2018. № 34. С. 99-107.
21. Пономаренко О. «Вагнер Фестиваль Равелло» як соціокультурний феномен фестивального процесу в Італії: до 140-річчя прибуття Ріхарда Вагнера в Равелло». *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*, 2021. Вип. 130. С. 183–196. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.130.231270>
22. Ржевська М. Бродвейський мюзикл у просторі мистецької комунікації. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. Вип. 142: Історія музики: проблеми, процеси, персони. С. 76-87. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2025.142.327881>
23. Ржевська М. Музичний театр у мережі Internet: формотворчий та комунікативний аспекти. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2024. Вип. 139. С. 65-74. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2024.139.301111>
24. Різаєва Г.Є. 100-річчя Зальцбурзького фестивалю: історико-культурний феномен ХХ — початку ХХІ століття. *Науковий вісник НМАУ імені П.І. Чайковського*. 2021. № 130. С. 160-182. DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2021.130.231228>
25. Сікорська І. Мюзикл. *Українська музична енциклопедія* / ІМФЕ ім. М. Рильського; голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2011. Т. 3 : Л–М.
26. Сікорська І. Опера. *Українська музична енциклопедія* / ІМФЕ ім. М. Рильського; голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2016. Т. 4 : Н–О. С. 429-456. <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/dovidkovi/2016/me4.pdf>
27. Сікорська І. Оперета. *Українська музична енциклопедія* / ІМФЕ ім. М. Рильського; голов. ред. Г. Скрипник. Київ, 2016. Т. 4 : Н–О. С. 463-469. <https://www.etnolog.org.ua/pdf/stories/dovidkovi/2016/me4.pdf>
28. Соломонова О. (2021) Інтерпретаційні стратегії сучасного музично-театрального мистецтва: тенденції, фактори. *Науковий вісник Національної музичної академії України імені П.І. Чайковського*, (131), С. 104-120. doi: 10.31318/2522-4190.2021.131.243224
29. Станішевський Ю. Балетний театр України: 225 років історії. Київ : Музична Україна, 2003. 440 с.
30. Станішевський Ю. Національна опера України. 2001-2011. Київ : Музична Україна, 2012. 304 с.
31. Станішевський Ю. Національний академічний театр опери та балету України ім. Т. Шевченка: Історія і сучасність. Київ : Муз. Україна, 2002. 736 с.
32. Станішевський Ю. Режисура в сучасному українському музичному театрі. Київ : Наук. думка, 1982. 278 с.

33. «Україна в огні»: мистецько-культурологічні рефлексії події війни : колективна монографія. Київ, 2024. 320 с. https://icr.org.ua/wp-content/uploads/2025/02/Book-2024_Ukraine_v_ohni.pdf
34. Фількевич Г. Музичний театр : навчальний посібник. Київ : Стилос, 2012. 88 с.
35. Чекан Ю. Світ, котрий насправді є... Оперний театр в інфраструктурі музичного життя. Львів : Видавництво УКУ, 2024. 236 с.
36. Черкашина-Губаренко М. Аспекти сучасного оперознавства: пригоди оперних сюжетів. *Мистецтвознавство України*. 2023. № 23. С. 150–161. DOI: <https://doi.org/10.31500/2309-8155.23.2023.297538>
37. Черкашина-Губаренко М. Деякі тенденції розвитку сучасного оперного театру. *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського*. 2009. № 3 (4). С. 17-22.
38. Черкашина-Губаренко М. Європейський оперний театр нового тисячоліття: шляхи оновлення. *Часопис Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського*. 2008. № 1. С. 118-125.
39. Черкашина-Губаренко М. Музика і театр на перехресті епох. В 2-х т. Київ : Наука, 2002. Т. 1. 183 с.
40. Черкашина-Губаренко М. Музика і театр на перехресті епох. В 2-х т. Київ : Наука, 2002. Т. 2. 206 с.
41. Черкашина М. Історична опера доби романтизму. Київ : Муз. Україна, 1986. 151 с.
42. Черкашина М. Опера І. Стравінського «The Rake's progress» у сучасних сценічних інтерпретаціях. *Музикознавчі студії* : зб. наук. пр. Вип. 2 : Ігор Стравінський: дискурс творчості (до 125-річчя з дня народження) / уклад. та упоряд. О. І. Коменда. Луцьк : РВВ «Вежа», 2008. С. 42-52.
43. Черкашина-Губаренко М. Р. Оперний театр у мінливому часопросторі. Харків : Акта, 2015. 392 с.
44. Черкашина-Губаренко М. Р. Структурний аналіз оперного твору. *Часопис Національної музичної академії імені П. І. Чайковського*. 2009. № 2 (3). С. 58–67.
45. Чуніхін О. Історія мюзиклу : навчальний посібник. Київ : НАКККіМ, 2012. 254 с.
46. Шиленко Л. Концепції сценічних постановок у сучасному світовому оперному театрі. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*. 2019. Вип. 40. С. 128–134. <https://doi.org/10.31866/2410-1176.40.2019.172692>
47. Щукіна Ю. Творча діяльність театрів оперети і музичної комедії України другої половини XX – початку XXI ст.: жанровий аспект : монографія. Харків : Колегіум, 2021. 444 с.
48. Юдова-Романова К. Технічні засоби оформлення сценічного простору. Київ : КНУКіМ, 2017. 314 с.
49. Berehova O., Volkov S. Modern Opera of the Late 20th-Early 21st Centuries World Trends and Ukrainian Realities. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. № 9(4). Pp. 217-235. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2316>

50. Cambridge Opera Journal. Special Issue: Remaking The Aria. Vol. 28, No. 2, July 2016. 282 p. <https://www.istor.org/stable/i26290740>
51. Hall, Margaret. How *Pirates! The Penzance Musical* Brings Gilbert and Sullivan to New Orleans, and a New Generation. *Playbill*. May 23, 2025. <https://playbill.com/article/how-pirates-the-penzance-musical-brings-gilbert-and-sullivan-to-new-orleans-and-a-new-generation>
52. Lonergan P. Theatre & Social Media. London, New York : Palgrave Macmillan, 2016. 94 p.
53. Novak J. Postopera: Reinventing the Voice-Body. London : Routledge, 2017. 192 p.
54. MacDonald, Lora. (2017). Connection in an Isolating Age: Looking Back on Twenty Years of Engaging Audiences and Marketing Musical Theatre Online. In: iBroadway: Musical Theatre in the Digital Age. Hillman-McCord, J. (eds). Palgrave Macmillan, Cham. P. 17-42. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-64876-7_2
55. Meredith C. Aria Ready for Online Opera, in Both Form and Content. American Theatre: The online home of American Theatre magazine. May, 28, 2020. URL: <https://www.americantheatre.org/2020/05/28/aria-ready-for-online-opera-in-both-form-and-content/> (accessed: 15.09.23).
56. Schwartz, A. (2016). New York Telephone Conversation; or, Gandhi's Last Act Glass, "Evening Song" (Gandhi), 'Satyagraha.' *Cambridge Opera Journal*, 28(2), 267–270. <http://www.jstor.org/stable/26291198>

10. Інформаційні ресурси

Відеохостинг [YouTube](#)

Сайти провідних оперних інституцій (театрів, фестивалів, спеціалізованих платформ, що висвітлюють тенденції розвитку сучасного оперного театру)

Music History from Primary Sources. The Art of Musical Notation / Library of Congress URL: <https://www.loc.gov/collections/moldenhauer-archives/articles-and-essays/guide-to-archives/music-history/>